

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 334:631. 14 636:63(083.4)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ГАЛУЗІ СКОТАРСТВА В АГРАРНИХ ФОРМУВАННЯХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Гурська І. С., к.е.н.

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

У статті проаналізовано сучасний стан функціонування галузі скотарства у Тернопільській області та напрями її розвитку. Проаналізовано основні показники виробництва продукції скотарства, висвітлено причини низької ефективності та запропоновано заходи щодо розвитку галузі на перспективу. Розроблені основні напрями розвитку галузі скотарства в Тернопільській області з урахування сучасного стану. В процесі викладення матеріалу увага зосереджена на таких напрямках: модернізація об'єктів м'ясо-молочного скотарства та розвиток кормової бази; стимулювання впровадження інноваційних розробок у вигляді новітніх технологій виробництва, переробки продукції скотарства; формування механізму підтримки інвестицій особистих селянських господарств. Запропоновано напрями державної підтримки, які дозволять забезпечити населення країни високоякісною продукцією скотарства вітчизняного виробництва, визначено головні принципи аграрної політики щодо розвитку галузі на перспективу.

Ключові слова: аграрні підприємства, галузь скотарства, поголів'я великої рогатої худоби, продуктивність, виробництво, ринок, реалізація, ціна, інноваційно-інвестиційне забезпечення, державна підтримка

UDC 334:631. 14 636:63(083.4)

OPERATION AND DEVELOPMENT OF CATTLE BREEDING IN AGRICULTURAL FORMATION IN TERNOPIL REGION

Hurska I.S., Ph.D. in Economics

Separated Subdivision of National University of Life and Environmental

The modern state of functioning of the branch of cattle breeding in Ternopil region and the direction of its development has been analyzed in the article. The basic indicators of livestock production have been analyzed, the reasons of low efficiency have been highlighted, and the measures for the development of branch in the future have been proposed. The main directions of animal husbandry in the Ternopil region including its modern state have been developed. During the presentation of the material the attention has been paid to the following areas: modernization of objects of buff and dairy livestock and fodder development; promotion of innovation production technologies, producing of cattle production; mechanism of forming of support the investments of private farms. The directions of state support that would provide the population with high quality products of domestic cattle production have been suggested. The main principles of agrarian policy of the industry in the future have been proposed.

Keywords: farms, cattle industry, cattle, cattle productivity, production, market, sale, price, innovation and investment support, state support

© Гурська І. С., к.е.н., 2017

Актуальність проблеми. Скотарство є однією з пріоритетних галузей сільськогосподарського виробництва та відіграє одну з основних ролей в розвитку національної економіки. Галузь скотарства забезпечує населення високоякісними, калорійними, дієтичними і вітамінізованими продуктами харчування, а промисловість – сировиною.

Кризова ситуація в аграрній сфері загострила проблеми ефективного функціонування сільськогосподарських товаровиробників. Внаслідок цього, виробництво в них почало розвиватися лише за найбільш прибутковими напрямками, зокрема, постійно збільшуються площі під зерновими культурами, ріпаком та соняшником. Найменш прибутковою галуззю аграрної сфери залишається молочне та м'ясне скотарство.

Аналіз останніх наукових досліджень. Функціонування та розвиток галузі скотарства розглядається в ряді праць вчених-економістів: П. С. Березівський, Т. Г. Дудар, М. М. Ільчук, В. М. Калінчик, М. К. Пархомець, О. М. Шпичак та інші. У працях цих дослідників відображено теоретичні та практичні аспекти ведення виробництва та реалізації м'ясо-молочної продукції. Разом з тим потребують подальшого дослідження питання щодо перспектив розвитку скотарства в аграрних формуваннях за регіонами України, зокрема в Тернопільській області.

Галузь потребує рекомендацій, розроблених на основі системного підходу, щодо функціонування та розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах з метою недопущення поглиблення кризових явищ. Актуальною є проблема удосконалення державного регулювання цієї галузі на основі інноваційно-інвестиційних напрямів розвитку.

Мета роботи: оцінка сучасного стану функціонування галузі скотарства в Тернопільській області та визначення основних напрямів її розвитку за допомогою складових державного регулювання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Скотарство як найбільш складна і надзвичайно важлива галузь сільського господарства є найважливішим індикатором стану тваринницької галузі. Вона ґрунтується на розведенні великої рогатої худоби. У галузі зосереджено 65 % умовного продуктивного поголів'я худоби. Головна її продукція – м'ясо і молоко. Залежно від того визначають такі напрями спеціалізації скотарства: молочний, молочно-м'ясний, м'ясний і м'ясомолочний [1].

Основою ефективного функціонування галузі скотарства в сучасних ринкових умовах є вирішення невідкладних проблем його розвитку та державна підтримка щодо впровадження інноваційно-інвестиційного забезпечення. Тільки реалізація цих завдань позитивно впливатиме на виробництво в аграрних формуваннях високоякісної, конкурентоздатної продукції скотарства.

Реформи, які були проведені в аграрній сфері, не дали позитивного (очікуваного) результату як у сільському господарстві в цілому, так і в галузі скотарства зокрема. За досліджуваний період 2011-2015 рр. у Тернопільській області спостерігається нестабільна динаміка скорочення поголів'я великої рогатої худоби (табл. 1).

Таблиця 1 - Динаміка поголів'я тварин в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області, тис. гол.

Види тварин	Роки					Відхилення (+/-) 2015 р. до 2011 р.
	2011	2012	2013	2014	2015	
Всі категорії господарств						
Велика рогата худоба	184,9	196,5	185,8	163,3	154,4	-30,5
у т.ч. корови	112,0	112,4	107	99,8	95,1	-16,9
Сільськогосподарські підприємства						
Велика рогата худоба	29,4	30,6	30,1	28,4	28,0	-1,4
у т.ч. корови	9,4	9,4	9,9	10,1	10,5	1,1
Господарства населення						
Велика рогата худоба	155,5	165,9	155,7	134,9	126,4	-29,1
у т.ч. корови	102,6	103,0	97,1	89,7	84,6	-18,0

Джерело: розраховано автором на основі [7,8]

У 2011 р. на Тернопільщині в усіх категоріях господарств налічувалося 184,9 тис. гол. великої рогатої худоби, з них 112,0 тис. гол. корів (60,5 %). У 2015 р. поголів'я великої рогатої худоби становило 154,4 тис. гол., з них 95,1 тис. гол. корів (61,6 %). Основне поголів'я тварин зосереджено в господарства населення. У складних економічних умовах вони утримували в 2015 р. 126,4 тис. гол. великої рогатої худоби, із них 84,6 тис. гол. корів. За 2011-2015 рр. поголів'я великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах зменшилося на 1,4 тис. гол. і в 2015 р. нараховувалося 28,0 тис. гол. (табл. 1).

Зменшення поголів'я великої рогатої худоби в аграрних формуваннях Тернопільської області сягнуло нижньої гранично допустимої межі, подолання якої вимагає не лише значних капіталовкладень, а й багатьох

років напруженої праці. Проте це не вплинуло на зниження обсягів виробництва м'ясо-молочної продукції в регіоні.

Слід відмітити, що валове виробництво продукції скотарства за 2011-2015 рр. збільшилося. Так, виробництво м'яса великої рогатої худоби у 2015 р. становило 12,9 тис. т, що на 1,3 тис. т більше порівняно з 2011 р. Низька ефективність галузі, непаритетність відносин між виробниками та переробними підприємствами молочної продукції і постачальниками ресурсів спричинили фінансові проблеми у більшій частині аграрних формувань, значно ускладнили можливість впровадження ресурсозберігаючих технологій та інвестиційно-інноваційних проектів.

Проблеми, що існують, практично набули системного характеру, вирішення яких потребує комплексного підходу щодо підвищення ефективності галузі на основі оптимізації параметрів організаційно-економічних засад при виробництві конкурентоспроможної продукції молочно-скотарства, спрямованому на раціональне використання наявних ресурсів [3].

Виробництво молока в господарствах усіх категорій становило в 2015 р. – 460,7 тис. т, що на 42,6 тис. т більше ніж в 2011 р., у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – 58,8 тис. т, що на 21,1 тис. т більше, а у господарствах населення – 401,9 тис. т (на 21,5 тис. т більше). Таким чином особисті селянські господарства стали основними виробниками м'ясо-молочної продукції в Тернопільській області (табл. 2).

Таблиця 2 - Виробництво продукції скотарства за категоріями господарств у Тернопільській області

Показники	Роки					Відхилення (+/-) 2015 р. до 2011 р.
	2011	2012	2013	2014	2015	
Усі категорії господарств						
Валове виробництво:						
м'ясо ВРХ (у забійній вазі), тис. т	11,6	11,8	14,4	13,6	12,9	1,3
молоко, тис. т	418,1	459,6	485,9	480,6	460,7	42,6
Сільськогосподарські підприємства						
Валове виробництво:						
м'ясо ВРХ (у забійній вазі), тис. т	3,2	3,9	4,2	3,8	3,6	0,4
молоко, тис. т	37,7	44,2	48,5	52,8	58,8	21,1
Господарства населення						
Валове виробництво:						
м'ясо ВРХ (у забійній вазі), тис. т	9,9	9,9	11,7	11,3	10,7	0,8
молоко, тис. т	380,4	415,4	437,4	427,8	401,9	21,5

Джерело: розраховано автором на основі [7,8]

Одним із основних завдань, які стоять перед виробниками продукції щодо ефективного функціонування та розвитку скотарства є ціноутворення. Ціноутворення на ринку продукції скотарства має вирішальний вплив на розвиток галузі, оскільки, з одного боку, ціни стимулюють збільшення пропозиції, а з іншого – суттєво впливають на платоспроможний попит населення. Під час побудови ринкової ціни на молоко та яловичину визначальними чинниками є: співвідношення кількості і вартості ресурсів та ємності ринку, рівень пропозиції продукції вітчизняного виробництва, доходи споживачів тощо [5, с.51].

Сільськогосподарські підприємства через диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію та ресурси, необхідні для ведення аграрного виробництва, постійно втрачають значні обсяги своїх можливих доходів, поповнення яких за рахунок зовнішніх джерел фінансування є надто проблематичним.

В останні роки відбувається зростання ціни на молоко та на м'ясо великої рогатої худоби, але її рівень все ще залишається досить низьким. Так, в 2015 р. ціна реалізації 1 ц великої рогатої худоби в господарствах Тернопільській області становила 2149,9 грн, що на 870,7 грн більше ніж 2011 р.

Середня ціна реалізації 1 ц молока в 2015 р. в Тернопільській області становила 458,5 грн, тобто в порівнянні з 2011 р. зросла на 147,8 грн (табл. 3).

Таблиця 3. Динаміка реалізаційної ціни продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області, ц/грн

Показники	Роки					Відхилення (+/-) 2015 р. до 2011 р.
	2011	2012	2013	2014	2015	
Великої рогатої худоби	1279,2	1306,4	1078,8	1457,8	2149,9	870,7
Молоко	310,7	271,0	347,5	373,3	458,5	147,8

Джерело: розраховано автором на основі [7,8]

Не менш важливим фактором при ціноутворенні на ринку готової продукції є вплив посередників при закупівлі сировини і реалізації готової продукції. При закупівлі молока та м'яса посередницькими структурами закупівельна ціна його зростає на 15-20 %. Реалізація готової продукції від переробного підприємства до роздрібної торгівлі також здійснюється через посередницькі структури, які, як правило, рекомендовані торговельними організаціями, у яких продається відповідна продукція. При цьому залежно від асортименту та відповідних доплат за входження молочної та м'ясної продукції до продажу у торговельній мережі, оптова ціна підприємства на

молочну та м'ясну продукцію зростає на 25-60 %. Роздрібна торгівля, одержавши від даної структури продукцію, реалізовує її споживачам зі своєю торговельною націнкою. Виробники продукції скотарства не мають іншої альтернативи у реалізації своєї продукції. До роздрібно торгівлі на реалізацію надходить продукція тільки від оптових посередників [2, с. 64].

Важливим напрямом розвитку галузі скотарства є забезпечення та оновлення основними і технічними засобами аграрні формування, а господарства населення мінідоїльними установками та сучасними системами зберігання й охолодження молока. Останнє прямо відображається на досить значній різниці у закупівельних цінах на молоко, яке приймають від підприємств і домогосподарств.

Одна з визначальних причин, що продовжує стримувати розвиток галузі скотарства, це традиційно низька інноваційно-інвестиційна привабливість сектора порівняно з іншими галузями сільського господарства, яка також суттєво ускладнюється загальними системними проблемами ведення бізнесу в Україні з урахуванням специфіки ринкової економіки та вимог СОТ.

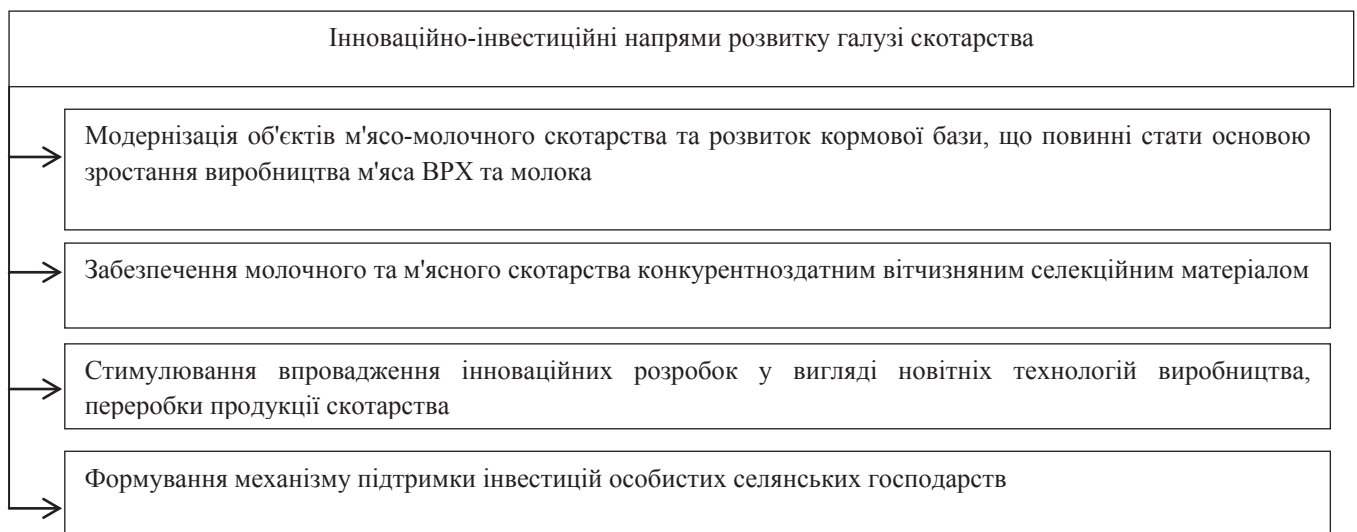

Рис. 1. Напрями інноваційно-інвестиційного розвитку галузі скотарства

Джерело: розроблено автором

Інноваційно-інвестиційна діяльність у скотарстві – це комплексний процес виведення нових або більш продуктивних порід худоби, створення високопродуктивних сільськогосподарських машин і агрегатів, впровадження прогресивних техніко-технологічних, організаційно-економічних та управлінських рішень [4].

Порівняно з іншими галузями сільського господарства, рішення про інвестування в галузь скотарства є найбільш складним з огляду на

наступні фактори: скотарство має велику капіталоємність та, як наслідок, найбільше співвідношення вартості використовуваних основних та оборотних засобів та коштів; має найдовший цикл обертання обігових коштів і відповідно найменшу річну кількість їх обертів; в наслідок великої інвестоємності галузь скотарства дає менший об'єм виручки на одиницю інвестицій; в цілому скотарство має найбільші порівняно з іншими галузями строки окупності.

Врахувавши сучасний стан функціонування скотарства в аграрних формуваннях Тернопільської області, виділимо основні пріоритети для інноваційно-інвестиційного розвитку галузі (рис. 1).

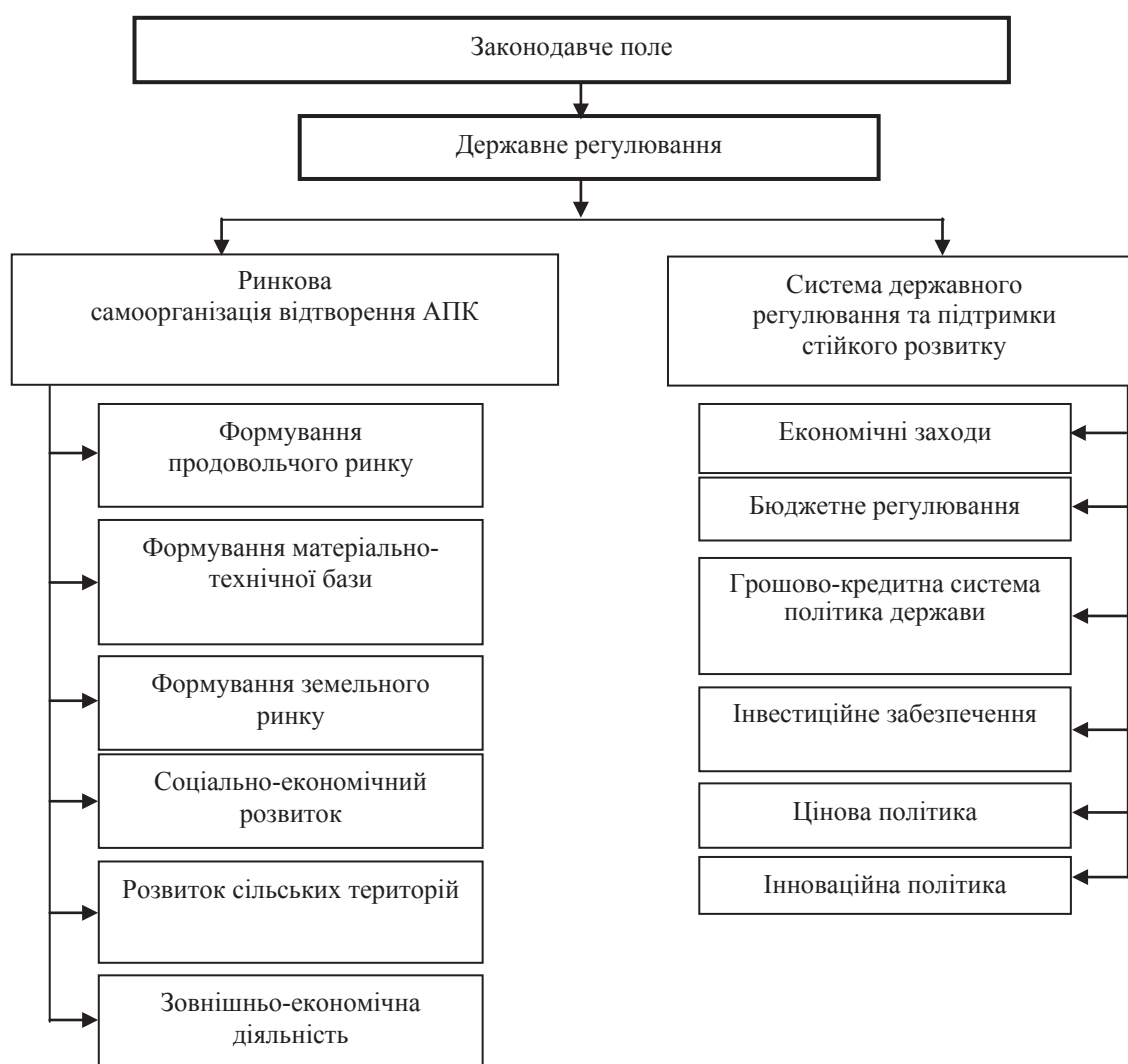

Рис. 2. Складові державного регулювання розвитку скотарства

Джерело: розроблено автором

На сучасному етапі основною умовою для розвитку галузі скотарства має бути державне регулювання бюджетної, фінансово-кредитної підтримки та формування реалізаційної ціни, що сприятиме

впровадженні інноваційно-інвестиційних технологій у виробництво продукції високої якості, що має стати одним із найголовніших напрямів виходу з фінансової кризи (рис. 2).

Результатом вирішення цих завдань повинні бути впровадження цільових програм та обсяги фінансування аграрних підприємств, затверджених законом про Державний бюджет. Державна підтримка повинна полягати в наданні агропродовольчому сектору як необхідної матеріальної і фінансової допомоги, так і в забезпеченні сприятливих умов виробництва. Причому вона повинна охоплювати не тільки сільське господарство, але і залежні від нього інші галузі і сфери аграрного сектора економіки.

Державна політика України повинна здійснюватися згідно із Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 1 липня 2010 р. № 2388-VI за такими принципами [8]:

- доцільність – обґрунтована необхідність державного регулювання господарських відносин з метою вирішення існуючих проблем;

- адекватність – відповідність форм та рівня державного регулювання господарських відносин потребі у вирішенні існуючих проблем та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних варіантів розвитку;

- ефективність – забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів;

- збалансованість – забезпечення у регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян і держави;

- передбачуваність – послідовність регуляторної діяльності, відповідність її цілям державної політики, а також планам з підготовки проектів регуляторних актів, що дозволяє суб'єктам господарювання здійснювати планування своєї діяльності;

- прозорість та врахування громадської думки – відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій, наданих у встановленому законом порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість і своєчасність доведення прийнятих

регуляторних актів до відома фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності.

Висновки. Перспективним розвитком вітчизняного скотарства значною мірою залежить від державної підтримки галузі, а визначальними пріоритетами є: удосконалення інноваційно-інвестиційної політики в питаннях нарощення поголів'я великої рогатої худоби, підвищення її продуктивності; реструктуризація кормової бази для забезпечення поголів'я повноцінними високоякісними кормами; впровадження інноваційно технологій утримання худоби та виробництва продукції скотарства; видача державних траншів найбільшим виробникам молока і яловичини; переведення галузі скотарства на промислову основу з організацією самостійної переробки виробленої продукції для реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білоусько Я.К. Про бюджетну підтримку технічного переоснащення сільського господарства / Я. К. Білоусько, В. О. Питулько // Агроінком. – 2006. – №3/4. – С. 2-4.
2. Бондаренко В.М. Розвиток ефективного виробництва молока та його промислової переробки в Україні / В.М. Бондаренко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 61-64.
3. Гурська І.С. Перспективи розвитку молочної галузі в Тернопільській області / І.С. Гурська, І.О. Федуняк // Агросвіт, 2016. – № 10. – С. 3-7.
4. Коваль П. В. Ефективність функціонування аграрних підприємств в умовах зміни темпів і пропорцій відтворення ресурсного потенціалу / П. В. Коваль // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 45-52.
5. Пшеничний О. Формування ціни / О. Пшеничний // Агро Перспектива. – 2012. – №3. – С. 51-52.
6. Стан тваринництва за 2015 рік: [стат. зб.]. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2016. – 54 с.
7. Статистичний щорічник Тернопільської області 2015 р.: стат. зб. / Гол. упр. статистики у Тернопільської обл. – Тернопіль, 2016. – 256 с.
8. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України № 1160-IV від 11.09.2003р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1160-15/page>.